

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 16 grudnia 2025 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Grzegorz Pastuszko (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Janusz Niczyporuk

Arkadiusz Janusz Sopata (ławnik Sądu Najwyższego)

w sprawie z powództwa D. spółki z o.o. w B. (obecnie D. spółka z ograniczoną odpowiedzialnością w C.)

przeciwko A. G.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych w dniu 16 grudnia 2025 r.

skargi nadzwyczajnej Prokuratora Generalnego od nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym Sądu Rejonowego w Bytomiu z 28 lutego 2006 r., sygn. VII Nc 1208/06:

- I. uchyła zaskarżony nakaz zapłaty w całości i przekazuje sprawę Sądowi Rejonowemu w Bytomiu do ponownego rozpoznania;**
- II. znosi wzajemnie między stronami koszty postępowania przed Sądem Najwyższym wywołane wniesioną skargą nadzwyczajną.**

UZASADNIENIE

Sąd Rejonowy w Bytomiu, nakazem zapłaty w postępowaniu upominawczym z 28 lutego 2006 r., wydanym w sprawie VII Nc 1208/06, nakazał pozwanej A. G., by zapłaciła powodowi D. spółce z o.o. w B. (obecnie D. spółka z ograniczoną odpowiedzialnością w C.) kwotę 500 zł z umownymi odsetkami w wysokości 9% dziennie od 14 listopada 2005 r. oraz kwotę 15 zł tytułem kosztów procesu w terminie dwóch tygodni od doręczenia nakazu albo wniosła w tymże terminie sprzeciw.

Pismem z 2 kwietnia 2024 r. Prokurator Generalny (dalej także: „skarżący”), na podstawie art. 89 § 1 i § 2 w zw. z art. 115 § 1 i § 1a ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym (tekst jedn. Dz.U. 2023, poz. 1093 ze zm., dalej: „u.SN”), wniósł za pośrednictwem Sądu Rejonowego w Bytomiu do Sądu Najwyższego skargę nadzwyczajną od prawomocnego nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym Sądu Rejonowego w Bytomiu z 28 lutego 2006 r., VII Nc 1208/06, zaskarżając go w całości. Czyniąc to, zaznaczył, że jest ona wniesiona z uwagi na konieczność zapewnienia zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej oraz zasadą pochodną zaufania obywatela do państwa, z którą wiąże się bezpośrednio zasada bezpieczeństwa prawnego, które winno być rozumiane nie tylko formalnie, jako przewidywalność działań władzy publicznej, ale także jako skuteczne zabezpieczanie dóbr życiowych człowieka i jego interesów i realizację prawa do sądu, w tym szczególnie ochrony konsumentów, użytkowników i najemców przed działaniami zagrażającymi ich zdrowiu, prywatności i bezpieczeństwu, jako strony słabszej strukturalnie w stosunkach prywatnoprawnych z przedsiębiorcą przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi.

Skarżący na podstawie art. 89 § 1 pkt 1 i 2 u.SN zarzucił zaskarżonemu orzeczeniu:

I. naruszenie określonego w art. 45 ust. 1 oraz art. 76 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. 1997 Nr 78, poz. 483 ze zm.) prawa obywatela do sądu, wyrażającego się w prawie do odpowiednio ukształtowanej procedury sądowej, zgodnie z wymogami sprawiedliwości i

rzetelności procesu oraz ochrony konsumenta jako strony słabszej strukturalnie w stosunkach prywatnoprawnych z przedsiębiorcą przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi poprzez:

- zaniechanie dokonania przez Sąd z urzędu oceny ważności postanowień będącej podstawą roszczenia umowy pożyczki z 14 listopada 2005 r., zawartej pomiędzy pozwaną i powodem, w której pożyczkobiorca zobowiązał się do zapłaty, w przypadku gdy, pożyczka w kwocie 500 zł nie zostanie spłacona w terminie określonym w umowie, odsetek umownych w wysokości 9% dziennie od dnia zawarcia umowy, a w konsekwencji przez wydanie nakazu zapłaty zasądzającego w całości zgłoszone powództwo, podczas gdy zapisy ww. umowy w zakresie odsetek o charakterze *lichwy*, naruszały zasadę swobody umów z art. 353¹ ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. - Kodeks cywilny, były sprzeczne z zasadami współżycia społecznego, a przez to nieważne na zasadzie art. 58 § 2 k.c. i wskazywały na bezzasadność powództwa w tej części, uniemożliwiając tym samym wydanie nakazu zapłaty,

- nieuwzględnienie konsumenckiego charakteru rozpoznawanej sprawy i niezbadanie przez Sąd z urzędu potencjalnie nieuczciwego charakteru zapisów umowy, z której wynikało zobowiązanie, w sytuacji, gdy oprocentowanie pożyczki zostało ustalone na poziomie zabronionym przez prawo i w sposób istotny naruszały równowagę kontraktową na niekorzyść pozwanej i implikowało obowiązek zbadania przez Sąd jej postanowień, skierowanie sprawy do rozpoznania w postępowaniu zwyczajnym, zaś zaniechanie powyższego skutkowało bezpodstawnym wzbogaceniem się strony powodowej, a także godziło w prawo do odpowiednio ukształtowanej procedury sądowej, zgodnie z wymogami określonymi przez art. 45 ust. 1 Konstytucji RP jako sprawiedliwości proceduralnej mającej zapewnić pozwanej prawo do rzetelnego sądu i pozbawiło stronę pozwaną skutecznej ochrony przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi wynikającymi z art. 7 ust. 1 Dyrektywy Rady nr 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. o nieuczciwych warunkach w umowach konsumenckich (Dz.U. UE.L. 1993.95.29, dalej: „Dyrektywa 93/13”);

II. naruszenie w sposób rażący:

1. prawa materialnego tj. art. 353¹ k.c. w zw. z art. 58 § 1 i § 3 k.c. oraz § 2 tegoż artykułu, poprzez ich niewłaściwe zastosowanie i uznanie, że umowa pożyczki

z 14 listopada 2005 r., zawarta pomiędzy pozwaną a powodową spółką, wobec której pożyczkobiorca zobowiązał się do zapłaty, w przypadku gdy, pożyczka w kwocie 500 zł nie zostanie zwrócona w terminie określonym w umowie, odsetek umownych w wysokości 9% dziennie od dnia zawarcia umowy, jest w całości ważna jako zgodna z zasadą swobody umów, podczas gdy jej treść i cel, z uwagi na regulacje dotyczące zastrzeżenia wysokości odsetek mających charakter *lichwy*, są sprzeczne z celem i naturą umowy pożyczki, a także z zasadami współżycia społecznego i w tym zakresie umowa jest nieważna na zasadzie art. 58 § 1 k.c. w zw. z § 3 k.c., jako sprzeczna z ustawą;

2. prawa procesowego tj. art. 499 pkt 1 i 2 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego w brzmieniu obowiązującym na dzień orzekania w zw. z art. 498 § 2 k.p.c. w brzmieniu obowiązującym na dzień orzekania, przez ich niewłaściwe zastosowanie, co skutkowało wydaniem nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym zasądzającego od pozwanej na rzecz powodowej spółki kwotę 500 zł wraz z odsetkami umownymi w wysokości 9% dziennie od 14 listopada 2005 r., tj. od dnia zawarcia umowy, podczas gdy z treści pozwu, a nadto dołączonej do niego umowy pożyczki wynikało, że roszczenie skierowane wobec pozwanej w zakresie żądania we wskazanej wysokości odsetek było oczywiście bezzasadne, bowiem było nieważne na zasadzie art. 58 § 1 i § 3 k.c., jako sprzeczne z bezwzględnie obowiązującym przepisem art. 353¹ k.c., nakaz zapłaty w postępowaniu upominawczym nie mógł być więc wydany.

Skarżący na zasadzie art. 91 § 1 u.SN, wniósł o uchylenie zaskarżonego nakazu zapłaty Sądu Rejonowego w Bytomiu, sygn. VII Nc 1208/06 w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Rejonowemu w Bytomiu z pozostawieniem temu sądowi rozstrzygnięcia o kosztach postępowania ze skargi nadzwyczajnej.

Prokurator Generalny przedstawił stan faktyczny w sprawie wskazując, że wydany przeciwko pozwanej przez Sąd Rejonowy w Bytomiu nakaz zapłaty w postępowaniu upominawczym z 28 lutego 2006 r., sygn. VII Nc 1208/06 stał się prawomocny z dniem 1 kwietnia 2006 r. – zgodnie z zarządzeniem Sądu Rejonowego w Bytomiu z 6 kwietnia 2006 r., albowiem nakaz zapłaty został doręczony pozwanej 17 marca 2006 r. i nie został zaskarżony.

Jak dalej podał skarżący, zobowiązanie pozwanej wynikało z umowy pożyczki datowanej na 14 listopada 2005 r., opiewającej na kwotę 500 zł, zawartej przez nią z powodem jako pożyczkodawcą. Termin zwrotu pożyczki określony został w umowie i wynosił 30 dni od daty jej podpisania. W umowie tej w § 3 w pkt 5 wskazano, iż w przypadku, gdy w terminie określonym w umowie pożyczka nie zostanie zwrócona lub gdy umowa zostałaby przez pożyczkodawcę wypowiedziana lub jeżeli od niej odstąpi, to od kwoty pożyczki będą naliczaneienne odsetki w wysokości 9% dziennie od dnia zawarcia umowy, tj. od 14 listopada 2005 r.

Należność objętą przedmiotowym nakazem zapłaty egzekwował w postępowaniu egzekucyjnym P. S. – Komornik Sądowy przy Sądzie Rejonowym w Wodzisławiu Śląskim pod sygn. Km [...]. W trakcie tego postępowania wyegzekwowano od dłużniczki kwotę 14 212,50 zł. Zostało ono umorzone 4 sierpnia 2006 r. wobec wyegzekwowania w całości należności dochodzonej przez wierzyciela.

Skarżący poinformował również, że powodowa spółka D. sp. z o.o. (D. sp. z o.o.) ma obecnie siedzibę w C. (w dacie wydania zaskarżonego orzeczenia miała siedzibę w B.).

Pismem z 30 kwietnia 2024 r. stanowiącym odpowiedź na skargę nadzwyczajną pełnomocnik powoda wniósł o: 1) oddalenie skargi w całości, 2) zasądzenie od Prokuratora Generalnego na rzecz powoda kosztów zastępstwa procesowego oraz uiszczonej opłaty skarbowej od pełnomocnictwa, 3) przeprowadzenie rozprawy także pod nieobecność powoda.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Dopuszczalność wniesienia skargi nadzwyczajnej uzależniona jest od spełnienia szeregu przesłanek ustawowych, wśród których wyróżnia się przesłanki formalne i materialne.

Przesłanki formalne odnoszą się do substratu zaskarżenia, terminu i podmiotów uprawnionych do wniesienia skargi.

Stosownie do art. 89 § 1 u.SN skarga nadzwyczajna może być wniesiona od prawomocnego orzeczenia sądu powszechnego lub wojskowego kończącego

postępowanie w sprawie, które nie może być uchylone lub zmienione w trybie innych nadzwyczajnych środków zaskarżenia.

Zgodnie z art. 504 § 2 k.p.c. (w brzmieniu obowiązującym w dacie wydania zaskarżonego nakazu zapłaty) nakaz zapłaty, przeciwko któremu w całości lub w części nie wniesiono skutecznie sprzeciwu, ma skutki prawomocnego wyroku.

Zaskarżony nakaz zapłaty wydany 28 lutego 2006 r. przez Sąd Rejonowy w Bytomiu, VII Nc 1208/06 – wobec braku jego zaskarżenia przez pozwaną przy jego doręczeniu – uprawomocnił się, dlatego też nie przysługuje od niego żaden inny nadzwyczajny środek zaskarżenia.

Artykuł 89 § 2 u.SN przewiduje ściśle określony krąg podmiotów uprawnionych do wniesienia skargi nadzwyczajnej.

Zgodnie z art. 89 § 3 u.SN, skargę nadzwyczajną wnosi się w terminie 5 lat od dnia uprawomocnienia się zaskarżonego orzeczenia, a jeżeli od orzeczenia została wniesiona kasacja albo skarga kasacyjna – w terminie roku od dnia ich rozpoznania. Jednocześnie art. 115 § 1 u.SN stanowi, że w okresie 6 lat od dnia wejścia w życie ustawy skarga nadzwyczajna może być wniesiona od prawomocnych orzeczeń kończących postępowanie w sprawach, które uprawomocniły się po dniu 17 października 1997 r. W tych sytuacjach przepisu art. 89 § 3 zdanie pierwsze nie stosuje się. Skarga nadzwyczajna nadana została listem poleconym 2 kwietnia 2024 r.

Stosownie do art. 115 § 1a u.SN skarga nadzwyczajna od prawomocnego orzeczenia kończącego postępowanie w sprawie, które uprawomocniło się przed wejściem w życie niniejszej ustawy, może być wniesiona przez Prokuratora Generalnego lub Rzecznika Praw Obywatelskich. Przepisu art. 89 § 2 nie stosuje się.

W przedmiotowej sprawie skarga nadzwyczajna została wniesiona – jak wskazano wyżej – od prawomocnego orzeczenia kończącego postępowanie w sprawie, w określonym ustawą terminie i przez podmiot legitymowany.

Skarga nadzwyczajna jest nadzwyczajnym środkiem zaskarżenia służącym eliminowaniu z obrotu wadliwych, naruszających zasadę demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej, orzeczeń sądowych dotyczących konkretnych, zindywidualizowanych podmiotów (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z 3 kwietnia 2019 r., I NSNk 2/19). Konsekwentnie,

rolą przeprowadzanej przez Sąd Najwyższy kontroli nadzwyczajnej nie jest eliminowanie z obrotu wszelkich wadliwych orzeczeń, a jedynie tych, które godzą w podstawy umowy społecznej będącej fundamentem demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej, a zatem dotyczą określonego kształtu relacji pomiędzy jednostką a władzą publiczną (przedmiotowa strona zasady demokratycznego państwa prawnego) lub godności upodmiotowionej jednostki (podmiotowa strona zasady demokratycznego państwa prawnego).

Cel skargi nadzwyczajnej, jakim jest wyeliminowanie z obrotu wadliwego orzeczenia, może zostać zrealizowany wyłącznie w przypadku zaistnienia jednej z trzech przesłanek szczegółowych wskazanych w art. 89 § 1 pkt 1-3 u.SN. Podmiot wnoszący skargę musi więc przede wszystkim wykazać zaistnienie przynajmniej jednego z uchybień wymienionych w art. 89 § 1 pkt 1-3 u.SN. Zaistnienie tego rodzaju uchybienia potwierdza wadliwość zaskarżonego nakazu zapłaty, a jednocześnie otwiera drogę do badania czy wadliwość ta powinna być usunięta z uwagi na naruszenie zasady demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej. Samo zaistnienie przesłanki szczegółowej wskazanej w art. 89 § 1 pkt 1-3 u.SN nie przesądza o konieczności wyeliminowania z obrotu wadliwego orzeczenia.

Wskazać w tym miejscu należy, że stabilność oraz prawomocność orzeczeń sądowych, a także kształtowanych przez nie stosunków prawnych, również jest zasadą konstytucyjną, wywodzoną z prawa do sądu (art. 45 ust. 1 w zw. z art. 2 Konstytucji RP), zaś odstępianie od niej powinno być podyktowane wyjątkowymi względami. Konsekwentnie stwierdzone uchybienia muszą być na tyle poważne, by względ na całokształt zasady wynikającej z art. 2 Konstytucji RP nakazywał ingerencję w powagę rzeczy osądzonej (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 9 grudnia 2020 r., I NSNu 2/20).

Ten punkt widzenia potwierdzał wielokrotnie Europejski Trybunał Praw Człowieka, podkreślając, że prawo do rzetelnego procesu należy interpretować w świetle zasady rządów prawa, będącej wspólnym dziedzictwem państw – stron Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności (Dz.U. 1993 nr 61, poz. 284 ze zm.). Jednym z fundamentalnych aspektów rządów prawa pozostaje

zaś zasada pewności prawnej, która przewiduje wymóg, by tam, gdzie sądy ostatecznie rozstrzygnęły jakąś kwestię, ich orzeczenie – co do zasady – nie było kwestionowane (zob. np. wyroki Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z: 28 października 1999 r. w sprawie *Brumărescu przeciwko Rumunii*, skarga nr 28342/95, par. 61; 24 lipca 2003 r. w sprawie *Ryabykh przeciwko Rosji*, skarga nr 52854/99, par. 52; 6 października 2011 r. w sprawie *Agrokompleks przeciwko Ukrainie*, skarga nr 23465/03, par. 148).

Stosownie do powyższego, przystępując do poddania niniejszej skargi ocenie merytorycznej, Sąd Najwyższy w pierwszej kolejności ustala, czy doszło do naruszenia którejś z przesłanek szczegółowych określonych w art. 89 § 1 pkt 1-3 u.SN i wskazanych w skardze nadzwyczajnej, a jeśli tak, to czy w celu zapewnienia zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej konieczne jest uwzględnienie skargi nadzwyczajnej. *A contrario* samo naruszenie zasady demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej nie stanowi racji wystarczającej dla usunięcia z obrotu prawnego zaskarżonego orzeczenia. Konstruując art. 89 § 1 u.SN, ustawodawca posłużył się zwrotem „o ile”, który uniemożliwia realizację zasadniczego celu instrumentu, jakim jest skarga nadzwyczajna, bez zaistnienia okoliczności wskazanych w przesłankach szczegółowych, nawet jeśli za powyższym przemawiałyby fundamentalne racje aksjologiczne związane z istotą demokratycznego państwa prawnego.

Z drugiej jednak strony brak naruszenia zasady demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej zamyka drogę do wyeliminowania z obrotu prawnego zaskarżonego orzeczenia, nawet jeśli narusza ono którąś z przesłanek szczegółowych, w tym zasady lub wolności i prawa człowieka i obywatela określone w Konstytucji. Jak już wskazano, celem skargi nadzwyczajnej jest bowiem zapewnienie zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej, nie zaś z innymi zasadami, wolnościami lub prawami człowieka określonymi w Konstytucji.

Oceniając przesłanki szczegółowe skargi nadzwyczajnej, należy podkreślić, że Prokurator Generalny zarzucił zaskarżonemu nakazowi zapłaty naruszenie pierwszej i drugiej przesłanki szczegółowej.

W pierwszym przypadku wskazał on naruszenie zasad, wolności i praw człowieka i obywatela, określonych w art. 45 ust. 1 i art. 76 Konstytucji RP, takich jak prawa obywatela do sądu, wyrażającego się w prawie do odpowiednio ukształtowanej procedury sądowej, zgodnie z wymogami sprawiedliwości i rzetelności procesu oraz ochrony konsumenta jako strony słabszej strukturalnie w stosunkach prywatnoprawnych z przedsiębiorcą przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi.

W ocenie Sądu Najwyższego przedmiotowy zarzut zasadny jest w części, w jakiej dotyczy naruszenia art. 76 Konstytucji RP – przepisu określającego podstawowe gwarancje konstytucyjne w zakresie ochrony konsumenta w stosunkach z przedsiębiorcą. Wypada zauważyć, że z art. 76 Konstytucji RP wynika obowiązek zapewnienia właściwej ochrony konsumentów spoczywający na każdym organie i instytucji, której właściwość obejmuje sprawy dotyczące konsumentów, w tym na sądach. Stanowisko to znajduje potwierdzenie w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego podkreślającym, że art. 76 Konstytucji RP wyraża zasadę konstytucyjną zobowiązującą władze publiczne, w tym również sądy powszechne, do podejmowania działań mających na celu ochronę konsumentów przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi. Przepis ten powinien być uwzględniany zarówno przez ustawodawcę na etapie stanowienia prawa, jak i przez sądy powszechne w procesie jego stosowania i dokonywania jego wykładni (zob. wyroki Trybunału Konstytucyjnego z: 21 kwietnia 2004 r., K 33/03; 13 września 2005 r., K 38/04; 17 maja 2006 r., K 33/05; 13 września 2011 r., K 8/09). Statuowaną przez niego ochronę konsumenta rozwijają szczegółowo postanowienia ustawowe.

Podkreślenia wymaga, że z uwagi na treść art. 9 Konstytucji RP, dla wyznaczenia standardów tej ochrony, istotne są również przepisy Traktatu o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej, m.in. art. 12 i art. 169 (wersja skonsolidowana: Dz.Urz. UE C 202 z 7 czerwca 2016 r.). W orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjmuje się, że zakres ochrony konsumentów wynikający z art. 76 Konstytucji RP koresponduje z zasadami i wymaganiami prawa unijnego, z uwagi na implementację regulacji unijnych dotyczących prawa konsumenckiego do krajowego porządku prawnego (zob. wyroki Sądu Najwyższego z: 28 października 2020 r., I NSNc 22/20; 2 czerwca 2021 r., I NSNc 178/20; 29 czerwca 2021 r., I NSNc 115/21; 28 lipca

2021 r., I NSNc 179/20; 15 grudnia 2021 r., I NSNc 67/21; 19 stycznia 2022 r., I NSNc 216/21 wraz z powołanym tam orzecznictwem).

Szczególne znaczenie dla ochrony konsumentów ma Dyrektywa 93/13 w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich. Artykuł 7 ust. 1 i motyw 24 Dyrektywy 93/13 nakładają bowiem na państwa członkowskie obowiązek zapewnienia skutecznych środków mających na celu zapobieganie stosowaniu nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich. Należy podkreślić, że zgodnie z art. 3 ust. 1 Dyrektywy 93/13 warunki umowy, które nie były indywidualnie negocjowane, mogą być uznane za nieuczciwe, jeśli stoją w sprzeczności z wymogami dobrej wiary, powodują znaczną nierównowagę wynikających z umowy praw i obowiązków ze szkodą dla konsumenta.

Określenie „konsument” użyte w art. 76 Konstytucji RP ma charakter autonomiczny i nie może być ograniczane do denotacji wyznaczonej treścią art. 22¹ k.c. Jak podkreślił Trybunał Konstytucyjny w jednym ze swych orzeczeń, norma art. 76 Konstytucji RP zapewnia ochronę „wszelkim podmiotom, w szczególności osobom fizycznym” mającym słabszą pozycję wobec profesjonalnego podmiotu (zob. wyroki Trybunału Konstytucyjnego z: 13 września 2005 r., K 38/04; 2 grudnia 2008 r., K 37/07). Natomiast zgodnie z treścią art. 22¹ k.c. za konsumenta uważa się osobę fizyczną dokonującą z przedsiębiorcą czynności prawnej niezwiązanej bezpośrednio z jej działalnością gospodarczą lub zawodową. Analogicznie art. 2 lit. b) Dyrektywy 93/13 stanowi, że „konsument” oznacza każdą osobę fizyczną, która w umowach objętych dyrektywą działa w celach niezwiązanych z handlem, przedsiębiorstwem lub zawodem.

W rozpoznawanej sprawie zarówno z treści pozwu, jak i z załączonej do niego umowy pożyczki wynika, że nie została ona zawarta w związku z prowadzeniem przez osobę fizyczną działalności gospodarczej lub zawodowej, dlatego też w ocenie Sądu Najwyższego nie ulega wątpliwości, że pozwanej przysługuje status konsumenta w świetle art. 76 Konstytucji RP.

Zdaniem Sądu Najwyższego w przypadku nakazu zapłaty wydawanego w postępowaniu upominawczym, gdy pozwanym jest konsument, czynności sądu nie powinny się ograniczać wyłącznie do oceny roszczenia w zakresie jego podstawy faktycznej (pod kątem braku wątpliwości co do okoliczności przytoczonych przez

powoda), tudzież w zakresie oczywistej bezzasadności (przy uwzględnieniu określonych w art. 499 k.p.c. przesłanek negatywnych). Stąd za niewłaściwy należy uznać powyższy *modus operandi*, który polega na tym, że sąd dopiero po wniesieniu sprzeciwu od nakazu zapłaty ponownie rozpoznaje sprawę, badając obligatoryjnie podniesione przez pozwaną zarzuty przeciwko żądaniu pozwu. Takie działanie stoi w sprzeczności z konstytucyjną zasadą ochrony konsumenta wynikającą z art. 76 Konstytucji RP, jak i gwarancjami ujętymi w przywołanej wcześniej Dyrektywie 93/13. Wymyka się ono także utrwalonej tezie orzeczniczej Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej, zgodnie z którą organy wymiaru sprawiedliwości z urzędu dokonują oceny nieuczciwych postanowień umowy konsumenckiej (zob. wyrok z 21 kwietnia 2016 r., *Radlinger i Radlingerová*, C-377/14, pkt 77 i przywołane tam orzecznictwo).

Przypomnieć należy również, że Sąd Najwyższy uznał, iż przepisy proceduralne ograniczające możliwość skorzystania przez konsumenta z przysługującej ochrony na gruncie prawa wspólnotowego, zezwalające na badanie treści konsumenckiego stosunku podstawowego wyłącznie w przypadku wniesienia sprzeciwu, nie realizowałyby celu prawa konsumenckiego, jakim jest realne wyrównanie pozycji stron umowy konsumenckiej (zob. wyroki Sądu Najwyższego z: 28 października 2020 r., I NSNc 22/20; 2 czerwca 2021 r., I NSNc 178/20; 28 lipca 2021 r., I NSNc 179/20; 24 listopada 2021 r., I NSNc 66/21). Z tego względu przyjąć należy, że również w postępowaniu upominawczym (w niniejszej sprawie umowy pożyczki), w celu zapewnienia właściwej ochrony konsumentowi, sąd jest zobowiązany z urzędu zbadać, czy postanowienia uzgodnione między stronami mają nieuczciwy charakter.

Do zaskarżonego nakazu zapłaty nie sporządzono uzasadnienia, trudno jednak przyjąć, że Sąd wziął pod uwagę konsumencki charakter sprawy.

Ze względu na powyższe Sąd Najwyższy uznaje, że sposób procedowania przez Sąd Rejonowy nie zapewnił realizacji celu, jakim jest ochrona konsumenta będącego w pozycji słabszej względem przedsiębiorcy. Sąd Rejonowy w Bytomiu, wydając 28 lutego 2006 r. zaskarżony nakaz zapłaty w postępowaniu upominawczym w sprawie VII Nc 1208/06, naruszył wynikającą z art. 76 Konstytucji RP zasadę ochrony konsumentów poprzez pominięcie faktu, że pozwana występuje w sprawie

w charakterze konsumenta, ale także poprzez niezapewnienie pozwanej właściwej ochrony, o której mowa we wspomnianym przepisie Konstytucji.

Sąd Najwyższy jako niezasadny traktuje natomiast zarzut naruszenia prawa do sądu wyrażającego się w prawie do odpowiednio ukształtowanej procedury sądowej, zgodnie z wymogami sprawiedliwości i rzetelności procesu, który skarżący wywodził z art. 45 ust. 1 Konstytucji RP statuującego zasadę „prawa do sądu”. W realiach niniejszej sprawy nie sposób dopatrzeć się jakichkolwiek uchybień w zakresie zastosowania i realizacji tego uregulowania. Skarżący oprócz powołania w zarzucie przepisu i wskazania na naruszenie prawa do rzetelnej procedury związanego z wydaniem zaskarżonego nakazu, nie przedstawił bardziej szczegółowego wyводу. W przekonaniu Sądu Najwyższego żaden z elementów sprawiedliwości proceduralnej, o jakiej mówi wskazany art. 45 ust. 1 Konstytucji RP, nie doznał naruszenia.

Przechodząc do oceny drugiej przesłanki szczegółowej, wskazać należy, że w tej części skargi skarżący podniósł zarzut naruszania w sposób rażący prawa materialnego oraz prawa procesowego.

W ramach zarzutu rażącego naruszenia prawa materialnego skarżący wskazał na art. 353¹ k.c. w zw. z art. 58 § 1 i § 3 k.c. oraz § 2 art. 58 k.c., poprzez ich niewłaściwe zastosowanie i uznanie, że umowa pożyczki jest w całości ważna.

Sąd Najwyższy stwierdza, że nie można podzielić przedmiotowego zarzutu w zakresie, w jakim dotyczy on rażącego naruszenia powołanych przepisów prawa materialnego.

Zajmując takie stanowisko należy zauważyć, że w przedmiotowej sprawie Sąd Rejonowy – wobec braku wniesienia przez pozwaną sprzeciwu – nie badał umowy pożyczki w kontekście jej ważności. Konsekwentnie nie miał możliwości zastosowania art. 58 k.c. Okoliczność ta powoduje, że Sąd Najwyższy nie jest w stanie ocenić prawidłowości sygnalizowanego naruszenia, a więc nie może także ustalić, czy ma ono charakter rażący.

Powyższe twierdzenie Sąd Najwyższy łączy z przekonaniem, że ewentualne zastosowanie art. 58 k.c. uzależnione jest od oceny zgodności z prawem klauzul

umownych mających wpływ na kształt roszczenia powoda, która należy do sądu *meriti*.

Zarazem Sąd Najwyższy zauważa, że w postępowaniu, w którym wydano nakaz zapłaty, nie został zastosowany art. 353¹ k.c. Także w tej części więc zarzut jest nietrafiony.

W odniesieniu do zarzutu rażącego naruszenia przepisów prawa procesowego skarżący podał art. 499 pkt 1 k.p.c. w zw. z art. 498 § 2 k.p.c. (w brzmieniu obowiązującym na moment wydania zaskarżonego nakazu zapłaty). W ocenie Sądu Najwyższego zarzut okazał się zasadny.

Artykuł 498 k.p.c. w brzmieniu obowiązującym w dacie wydania zaskarżonego orzeczenia stanowił, że nakaz zapłaty wydaje się, jeżeli powód dochodzi roszczenia pieniężnego, a w innych sprawach, jeżeli przepis szczególny tak stanowi. W razie zaś braku podstaw do wydania nakazu zapłaty przewodniczący wyznacza rozprawę, chyba że sprawa może być rozpoznana na posiedzeniu niejawnym. Natomiast art. 499 pkt 1 k.p.c. w brzmieniu obowiązującym w dacie orzekania przez Sąd Rejonowy przewidywał, że nakaz zapłaty nie może być wydany, jeżeli według pozwu roszczenie jest oczywiście bezzasadne.

Wypada w tym miejscu przypomnieć, że zgodnie z przyjętą linią orzecniczą oczywista bezzasadność ma miejsce wtedy, gdy z treści pozwu wynika wyraźnie, że powodowi nie przysługiwało prawo żądania od pozwanej określonego świadczenia na podstawie przytoczonych faktów (zob. wyroki Sądu Najwyższego z: 14 kwietnia 2021 r., I NSNc 35/20; 16 kwietnia 2024 r., II NSNc 298/23) a także, że powództwo pozostaje w niewątpliwej sprzeczności z podlegającymi jedynej możliwej wykładni przepisami prawa materialnego i stąd nie może być uwzględnione.

W niniejszej sprawie nie było podstaw do uznania przez Sąd Rejonowy, że dochodzone przez powoda roszczenie nadawało się do rozstrzygnięcia w postępowaniu upominawczym – zachodziła bowiem przeszkoda w postaci oczywistej bezzasadności roszczenia.

Z treści pozwu wynika, że powód dochodził odsetek umownych w wysokości 9% dziennie, gdy kwota pożyczki wynosiła 500 zł. Zastrzeżenie odsetek umownych w takiej wysokości stanowi, że wyniosły one w skali roku 3285%. Wobec powyższego

trzeba dojść do wniosku, iż było one sprzeczne z prawem, zaś nakaz zapłaty w postępowaniu upominawczym nie mógł być wydany.

W postępowaniu upominawczym niedopuszczalne jest wydanie nakazu tylko co do części roszczenia dochodzonego w pozwie. Wydanie przez Sąd Rejonowy spornego nakazu zapłaty w sytuacji, gdy zachodziła oczywista bezzasadność roszczenia w świetle art. 499 pkt 1 k.p.c., w związku z rażąco wysokimi odsetkami świadczy zarazem, że w sprawie doszło do rażącego naruszenia powołanego przepisu. O rażącym naruszeniu prawa można bowiem mówić wówczas, gdy treść orzeczenia pozostaje w wyraźnej sprzeczności z zasadniczymi i niepodlegającymi odmiennej wykładni przepisami, a z taką właśnie sytuacją mamy do czynienia w niniejszej sprawie.

Uwzględniając naruszenie art. 499 pkt 1 k.p.c., należy stwierdzić, że w rozpoznawanej sprawie nie zachodzi podstawa do uwzględnienia pkt. 2 art. 499 k.p.c. Podstawa ta bowiem, choć ma autonomiczny charakter, to jednak może być badana pod warunkiem, że sąd nie stwierdzi w danej sprawie oczywistej bezzasadności roszczenia, o której mowa w art. 499 pkt 1 k.p.c. W innym wypadku, tj., gdy owa bezzasadność ma miejsce, takie badanie należy uznać za niecelowe.

Stwierdzenie zaistnienia przesłanek szczegółowych skargi nadzwyczajnej w postaci rażącego naruszenia art. 499 pkt 1 k.p.c., a także art. 76 Konstytucji RP, daje podstawy Sądowi Najwyższemu do zbadania, czy w obliczu wspomnianego naruszenia można mówić o konieczności uchylecia lub zmiany zaskarżonego orzeczenia celem zapewnienia poszanowania zasady demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego zwraca się uwagę, że instytucja skargi nadzwyczajnej powinna być wykorzystywana z daleko posuniętą ostrożnością i nie może być postrzegana jako kolejny nadzwyczajny środek zaskarżenia służący kontroli i ewentualnej korekcie wszelkich wadliwych orzeczeń. Dodatkowo w orzecznictwie tym podnosi się, że skarga nadzwyczajna jest „wentylem bezpieczeństwa”, środkiem absolutnie ekstraordynaryjnym, który winien być wnoszony przez uprawniony podmiot tylko we wskazanych w ustawie sytuacjach (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 24 czerwca 2020 r., I NSNc 41/19; postanowienie Sądu Najwyższego z 30 czerwca 2021 r., I NSNc 61/20), kiedy skorygowanie

prawomocnego orzeczenia w celu zapewnienia zgodności z zasadami konstytucyjnymi przy pomocy innych środków nadzwyczajnych nie jest już, bądź nigdy nie było, możliwe (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 15 grudnia 2021 r., I NSNc 199/21).

Dokonując oceny ziszczenia się przesłanki funkcjonalnej, czyli oceniając konieczność zapewnienia zgodności prawomocnych orzeczeń z zasadą wynikającą z art. 2 Konstytucji RP, kluczowe staje się ważenie konstytucyjnych wartości. Przemawia za tym charakter zasady z art. 2 Konstytucji RP, której zachowanie jest oceniane nie tyle w dychotomicznych kategoriach naruszenia bądź nienaruszenia, ale przez ocenę stopnia jej realizacji w optymalizacyjnej konfrontacji z innymi zasadami.

Biorąc po uwagę specyfikę kontroli nadzwyczajnej należy podkreślić, że celem ostatniego jej etapu jest wykazanie, iż natura i rozmiar nieprawidłowości popełnionych przy wydawaniu zaskarżonego orzeczenia usprawiedliwia odstępianie od – wynikającej skądinąd również z zasady państwa prawnego – ochrony przynależnej powadze rzeczy osądzonej poprzez zmianę lub uchylenie zaskarżonego nakazu. Co do zasady, art. 2 Konstytucji RP stoi na straży ostateczności i trwałości prawomocnych orzeczeń sądów powszechnych, jednak niekiedy natura i ciężar popełnionych uchybień może nakazywać danie pierwszeństwa względem wynikającym z konieczności ochrony innych praw i wolności konstytucyjnych.

W sprawie podlegającej rozpoznaniu ważeniem objęta jest z jednej strony zasada stabilności prawomocnych orzeczeń sądowych, z drugiej zaś zasada zaufania obywatela do państwa. Sąd Najwyższy musi więc dokonać wyboru, która z nich w obliczu ustalonych okoliczności zasługuje na potraktowanie w sposób priorytetowy.

Ocena Sądu Najwyższego jest w tym względzie jednoznaczna. Zdaniem składu orzekającego w rozpoznawanej sprawie doszło do wydania oczywiście niesprawiedliwego nakazu zapłaty i tym samym do wyraźnego naruszenia zasady zaufania obywatela do państwa oraz związanej z nią zasady bezpieczeństwa prawnego jednostki. Nakaz ów bowiem stwierdził obowiązek pozwanej zapłaty – obok kwoty głównej zaciągniętej pożyczki – odsetek w wysokości 3285% w stosunku

rocznym (9% za każdy dzień opóźnienia od kwoty 500 zł), które stoją w sprzeczności z obowiązującym prawem, a przy tym godzą w elementarne poczucie sprawiedliwości.

W ocenie Sądu Najwyższego, z powyższych względów zaktualizowały się przesłanki, o których mowa w art. 89 § 1 u.SN, tj. zaskarżone orzeczenie w sposób rażący narusza prawo na skutek jego niewłaściwego zastosowania, a eliminacja wadliwego nakazu zapłaty z 28 lutego 2006 r. konieczna jest dla zapewnienia zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej, co stanowiło o uznaniu skargi za zasadną.

Zgodnie z art. 91 § 1 zdanie pierwsze u.SN, w przypadku uwzględnienia skargi nadzwyczajnej, Sąd Najwyższy uchyla zaskarżone orzeczenie w całości lub w części i stosownie do wyników postępowania orzeka co do istoty sprawy albo przekazuje sprawę do ponownego rozpoznania właściwemu sądowi, w razie potrzeby uchylając także orzeczenie sądu pierwszej instancji, albo umarza postępowanie.

Należy jeszcze zauważyć, że na przeszkodzie uwzględnieniu skargi nadzwyczajnej nie stoi treść art. 115 § 2 u.SN, zgodnie z którym, jeżeli zachodzą przesłanki wskazane w art. 89 § 1 u.SN, a zaskarżone orzeczenie wywołało nieodwracalne skutki prawne, w szczególności jeżeli od dnia uprawomocnienia się zaskarżonego orzeczenia upłynęło 5 lat, a także jeżeli uchylenie orzeczenia naruszyłoby międzynarodowe zobowiązania Rzeczypospolitej Polskiej, Sąd Najwyższy ogranicza się do stwierdzenia wydania zaskarżonego orzeczenia z naruszeniem prawa oraz wskazania okoliczności, z powodu których wydał takie rozstrzygnięcie, chyba że zasady lub wolności i prawa człowieka i obywatela określone w Konstytucji przemawiają za wydaniem rozstrzygnięcia, o którym mowa w art. 91 § 1 u.SN.

Pomimo że od wydania zaskarżonego nakazu upłynęło już ponad 5 lat (ponad 19 lat), to według Sądu Najwyższego prawa człowieka i obywatela określone w Konstytucji RP przemawiają za wydaniem orzeczenia, o jakim mowa w art. 91 § 1 u.SN. Dalsze utrzymanie przedmiotowego nakazu oznacza w istocie rzeczy aprobatę dla dotkliwej ingerencji w prawa majątkowe skarżącej, wynikającej z przeprowadzenia skutecznej egzekucji do jej majątku przez komornika sądowego.

Więcej – oznacza również pozbawienie ochrony konsumenta statuowanej przez art. 76 Konstytucji RP.

Przy ponownym rozpoznawaniu sprawy Sąd uznając, że pozwana posiada status konsumenta, zastosuje prawo należne pozwanej, oceni stosunek podstawowy łączący strony w tym w zakresie zastrzeżonej wysokości odsetek umownych 9% za każdy dzień opóźnienia biorąc pod uwagę relewantne przepisy prawa materialnego i procesowego oraz poglądy Sądu Najwyższego wyrażone powyżej.

Mając na uwadze powyższe, Sąd Najwyższy na podstawie 91 § 1 u.SN orzekł jak w sentencji wyroku.

Jednocześnie, na podstawie art. 398¹⁸ k.p.c. w zw. z art. 95 pkt 1 u.SN Sąd Najwyższy zniósł wzajemnie między stronami koszty postępowania wywołanego wniesieniem skargi nadzwyczajnej.

[D.Z.]

[r.g.]